

Az etno-art ölelésében

VELÉNYI RUDOLF MŰVÉSZETÉRŐL

Nem tudom, Önök hogy vannak vele, de én *otthon érzem magam* ebben a kiállító-teremben. Pedig tegnap délután jártam itt először.

És nem is csak azért érzem otthon magam, mert a szomszéd faluban, Nagyhegyesen nőttem fel, és így nem idegen számomra ez a város: rengeteg emlék és élmény fűz ide.

Az otthonosság érzetét alapvetően az itt, e kiváló térben megtekinthető művek okozzák. Hadd mondjam el, igazak voltak a korábban hallott hírek: valóban olyan jó kialakítású ez a Galéria, hogy más, Szoboszlónál jóval nagyobb városok is büszkék lennének rá, ha ilyen létesítménnyel rendelkezének.

Nemcsak azért keltik az otthonosság érzetét az itt kiállított művek, mert már volt alkalmam látni őket. Többek között pár hónapja, decemberben a debreceni Kölcsey Központban, de már jóval korábban is. Az első Velényi-képeket negyven esztendővel ezelőtt, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium egyik termének a falán pillantottam meg – úgy, hogy egy iskolai vetélkedő keretében beszélnem is kellett róluk. Az igazat megvallva, ez nem esett nehezemre már akkor sem.

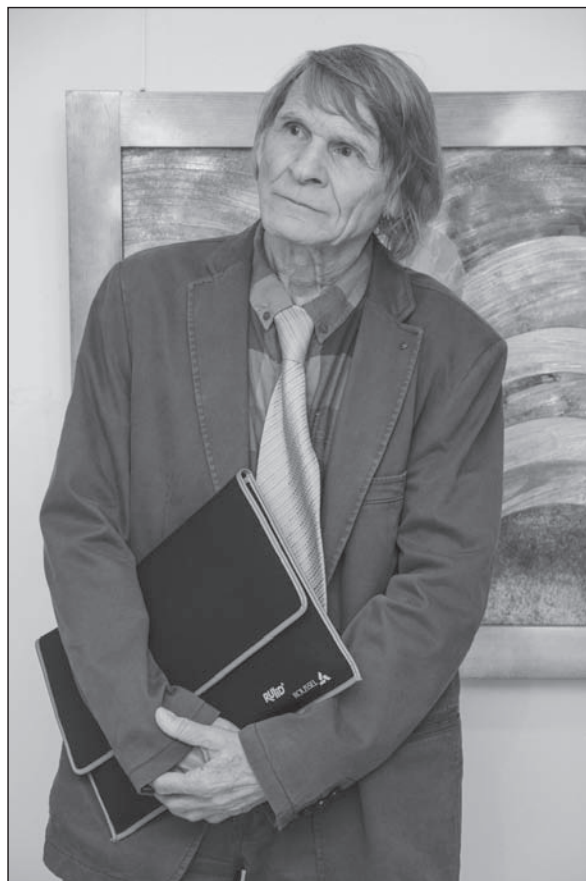
Mivel az egykori tanár-diák viszony baráti kapcsolattá vált, módom volt azóta is – kisebb hiatusokkal – figyelemmel kísérni alkotó munkásságának különböző korszakait. Így örömmel nyugtázhattam, hogy az elsősorban alkalmazott grafikával töltött évtizedek után pár esztendővel ezelőtt ismét elővette a festő-spaknit, és így újra tartalommal töltötte meg e kiállítás meghívóján is szereplő *festőművész* titulust.

Mert az 1960-as évek elején ígéretes festőművészként kezdte pályáját. Fiatal, a konstruktívizmusra fogékony művészként az 1960-as években tett gyakori székelőföldi, máramarosi útjai telítették Velényit olyan vizuális élményvilággal, amely az 1970-es évek elejére a konkrét látványnak az alapformákra redukált, a szerkezeti törésvonalakra figyelő képi világát a népművészetünkből ismert szimbólumokkal teljesítette ki. Így lett az *etno-art* első hazai művelőinek

egyike, összetéveszthetetlen szín- és formavilágával, egyéni applikációs technikájával.

A munkáin megnyilvánuló etnikus gyökerekhez való kötődésből következik, hogy mindazok számára, akiknek a szívében, emlékezetében elevenen élnek a Kárpát-medencei haza tájélményei, a népművészet motívumainak rendje és formakincse, ismerősnek és otthonosságot sugárzóknak tűnnek Velényi Rudolf művei.

A néprajzi gyökerek tudatos vállalása Velényinél nem pusztán cél, hanem eszköz. Ha mondandója úgy kívánja, éppen ezért minden fenntartás nélkül kész akár egy kozmetikum, egy szappan csomagolásának részletét is képbe építeni. Úgy vállalja múltunk, etni-

Velényi Rudolf (Fotók: Berényi Viktória)

Elhangzott 2016. április 8-án Velényi Rudolf kiállítása megnyitóján a Kovács Máté Kulturális Központ Galériájában. A szerző az MTA BTK Történettudományi Intézete tudományos főmunkatársa.

kus kultúránk értékeit, hogy a modern világban élve természetesen használja annak eszközeit, méltányolja-megőrköíti napjaink épített és a természeti környezetének arra érdemes szegmentumait is.

Kiállított képei tanúsítják: az általa alkalmazott technikákat biztos kézzel kezeli, rendelkezik a szükséges mesterségbeli tudással, pontosan tudja, hogy az általa elképzelt-megtervezett látványvilág elérése érdekében mit miért tesz. Nem riad vissza a felhasznált anyagok és eszközök szokatlan párosításától, de ezt sosem a meddő polgárpukkasztás jegyében teszi.

Olybá tűnik, a fiatalok számára nem idegen ez a vizuális nyelv: a debreceni kiállításán az akkor a nagykörűség küszöbén álló lányomat különösen egy ódivatú óralapot képbe építő *Kék idő* című Velényi-festmény ragadta meg és készítette tündődsre, ahol még a kép egyik oldalának mulandóság-marta kerete is az alkotó üzenetét szolgálja.

Velényi évtizedek óta úgy jár-ke, hogy észreveszi a más számára semmitmondó, ócska, rozsdás lomokban is a művészi üzenet lehetőségeit. Aki járt már a lakásában – vagy csak figyelmesen megnézte itt a kiállításán azt a plakátot, amely Velényt otthonában örököltette meg –, tudja, mennyi régi zár, kulcs, vasalás várja a megfelelő időben és helyen történő képbe applikálását. Így szervesült képpé az *Angyalok* című objektje – két szüette, anyagában barnára érett és egy pirosra festett ajtódeszkára illesztve, arany és ezüst lazúrfestékkel felvitt geometrikus formákkal a nézőt szellemi irányba orientálva. A magam részéről erősen csodálkozom, hogy ezt a képét nem kívánta a tavaszi tárlat zsűrije a mostani közös kiállításon szerepeltetni, de így legalább eredetiben gazdagítja ezt a szoboszlói bemutatót.

Egy venyige-darabban meglátja a *Korpusz*-t, s – az *Angyalok*-hoz vagy a *Profán ikon*hoz hasonlóan – régi és új faanyagból álló ajtó-háttérre applikálva a profán-egyszerűségből transzcendenssé emeli a látványt, evangéliumi szövegekre asszociálva: „én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők” (Jn 15,5), „zörgessetek és ajtót nyitnak nektek” (Mt. 7,7), „Nézd, az ajtóban állok és kopogok. Aki meghallja szavam, és ajtót nyit, bemegyek hozzá, vele eszem, ő meg velem” (Jel, 3,20).

Nemcsak az ecsetet és festőspaknit, hanem a fényképezőgépet is magabiztosan kezeli. A kiállított fotográfiái is mutatják: előszeretettel és tudatosan él a nagylátószög világával, a zoom optika képi sűrítésének a lehetőségével, vagy éppenséggel a szinte makrofotografikus ráközelítéssel az anyagok felületének részletgazdagsága, faktúrája finomságainak a megőrkítése érdekében.

Szulovszky János

Dokumentatív erejű, a mulandóságot megragadó balaton-felvidéki, máramarosi, gömöri fényképei, étellel teli „fa-portréi” épp úgy tanúsítják ezt, mint egy prágai oromfalrészletet, vagy éppen New York-i felhőkarcolókat megőrkítő felvételei. Velényi autonóm képként is megálló fotográfiái olykor alkalmazott grafikus munkáiban is feltűnnek, szerves egységet alkotva a tipográfiai megoldásokkal.

Régi – vagy éppen új – fényképek kinagyított részleteinek újrakomponálásával és letűnt korok tárgyi emlékeihez (bronz pillangó-bross, üvegpép, stb.) társítva hoz létre új alkotásokat. Szemléletes példája ennek a hajdani polgári miliőt megidéző *Rózsika*, s ennek a párja, a paraszti életvilágot néhány eredeti rekvizitummal megjelenítő *Ilon kulcsai*.

Velényi táblaképein az alkalmazott népművészeti formák, motívumok rendezettsége, harmóniája; a letisztult, sallangmentes plakátjai; az ismerős tárgyi univerzum különböző elemeinek olykor meglepően, azonban mégis természetesen egymásba-ölelkező meghittsége miatt jó nézni a munkáit, jó közöttük

lenni. Azt jelzik, megérkeztünk, otthon vagyunk e világban.

Az otthonosság és a rendezettség mellett van még egy fogalom, amely feltétlenül Velényi munkásságához társítandó. Ez pedig a *szabadság*. Már az ún. rendszerváltás előtt is függetlenítette magát a központilag meghatározott elvárásoktól, autonóm személyiségként járta a maga útját, a saját értékeit követve és közvetítve. Ezt nem hangzatosan megfogalmazott manifesztumokkal tette, hanem szavak nélkül, a munkáival, határozott értékválasztásaival.

Jól mutatja ezt a hajdani DOTE Galéria negyvenegynéhány kiállítása. 1977 és 1989 között Velényi Rudolf volt e Galéria művészeti vezetője. E tárlatok nemcsak azért méltóak a magyar művészettörténet lapjaira, mert az állampárt idején a hivatalosan elvárt-megkövetelt szocreálon kívüli, jórészt a politikai tűréshatáron lévő művészek munkásságát mutatta be, hanem azért is, mert e kiállításokat szokatlanul nagy odafigyeléssel, az egyes életművek belső összefüggéseit szem előtt tartva, invenciózus téralakításokkal rendezte meg, s ily módon magát a kiállítás-rendezést is az alkalmazott művészetek egyik ágává emelte. A Velényi életművét áttekintő jelen tárlat megidézi a kiállítás-rendező művészt is: több tabló, katalógus és fotódokumentáció ízelítőt nyújt nemcsak a DOTE Galéria kiállítás-sorozatáról, hanem a legutóbbi, debreceni tárlatáról is, amelyet saját maga rendezett – csak úgy, mint e jelen bemutatót.

Amikor néhány hónappal ezelőtt anyagot gyűjtöttem a DOTE Galéria történetéről szóló könyvemhez (*Egy kiállítóhely a politikai tűréshatáron. A DOTE Galéria története 1986-1997*. Budapest, 2015), kiderült, nemcsak számomra jelentették a szabadság szigetét e kiállítások és találkozások a bemutatott művekkel és művészekkel, hanem sokak, egy egészen tág kör számára is ugyanezt a felejtethetetlen élményt nyújtották.

Mivel magunk között vagyunk így százegynéhányan, megosztom most Önökkel egy Velényivel közös titkunkat.

Mindig türelmetlenül vártam a DOTE Galéria következő tárlatát, rendszerint már a megnyitó előtti napokban is elmentem megnézni a még rendezés alatt lévő kiállítási anyagot. Így volt ez 1985. februárjában is, az akkor már és még Brüsszelben alkotó André Szabó kiállítása esetében is. Rudi éppen azon tanakodott, mit tegyen a művész egyik finoman erotikus hangulatú képe, a *Sappho macskás álma* c. grafikája mellé. A földön heverő képek közül a tekintetem egy bagolyt

ábrázoló rajzra tévedt, s az ötlött a szemembe, hogy ha e bölcs állat figuráját fejjel lefelé fordítjuk, akkor a madár szárnyai egy formás női mellet formáznak.

Amikor megmutattam ezt Rudinak, felcsillant a szeme: a női keblek, akarom mondani: a női nem nagy tisztelőjeként nem sokat tétovázott, s a Sappho-s kép melletti paravánra került az általunk „Csüngő bagoly”-nak elnevezett grafika.

Az élet, egy műértő vélemény minket igazolt. A kiállításról megjelent korabeli kritika külön kiemelte: „a *Sappho macskás álma* és a *Csüngő bagoly kompozíciója rendkívül összefogott, megformálása virtuóz és Picassót idéző alapötlete szellemes*” (ld.: Éles Csaba: Etikus, kontemplatív és erotikus víziók. *Hajdú-bihari Napló*, 1985. március 9. 5. old.).

E történet elmesélésével nem arra szeretném biztatni Önöket, hogy szedjék le és fordítsák fejjel lefelé az itt kiállított képeket – mivel, mint említettem, ezt a kiállítást maga Velényi Rudolf rendezte, itt minden nagyon is a helyén van. Pusztán arra kívánom bátorítani Önöket, úgy vegyék komolyan Velényi látványvilágát, hogy engedjék szabadjárá a fantáziájukat és a játékos kedvüket. Előbb a képekre figyeljenek, s adjanak szabad teret asszociációiknak, és csak ezek után nézzék meg a képek címét. Ne vegyék kudarcnak, ha az Önök olvasata különbözik a művész által adott címtől. A jelek – így a népművészet számos motívuma is – rendszerint poliszemantikusak, többféle jelentéssel is bírhatnak.

Fedezzék fel bátran az itt kiállított képekben az Önöknek szóló személyes üzenetet. Ne feledjék, amit az egyik kép címe mond: *A csillagok a házban laknak*. Ahogy a 25. debreceni tavaszi tárlat katalógusában e finom, lírai hangulatú mű kapcsán a művészettörténész P. Szabó Ernő hangsúlyozza: „A csillagok ... valóban egyszerre járkálják útjukat az égen, az emberi ész és képzelet számára alig felfogható tér- és időbeli koordináták között, és laknak ott, ahol mi vagyunk, ahonnan szemléljük őket, ahol mi magunk éljük az életet, ahol vállalkozásainkkal, mindennapi munkánkkal nap mint nap arra törekszünk, mi magunk is gazdagítsuk az univerzumot, azon munkálkodunk, hogy a bennünket körülvevő mikrokozmosz valóban a teljesség meghatározó részévé váljon”.

Ne feledjük: mindannyian csillag-felelősek vagyunk. Ki ki találja meg a saját csillagát: vegyék birtokba ezt a kiállítást, és érezzék jól, otthonosan magukat Velényi Rudolf világában!

Tartalom

SZILFÁKALJAI LEVELEK

Anyák napja 1

KULTURÁLIS KÖZPONT

Szulovszky János: Az etno-art ölelésében – Velényi
Rudolf művészetéről 2

Juhász Ilona: Föld és a víz világnapja 5

Erdei Sándor: Egy Tenky és két Tenki 6

Torma Katalin: Utazó kiállítások –Ybl épületsorok
maketten és tablókön 9

IRODALOM, KÉPZŐMŰVÉSZET

Kunkli Éva: A valóság-árbrázolás művésze 11

Papp András: Vadpénz – részletek a könyvből 13

Tarczy Péter: Hajdúböszörmény a festők városa –
Album Sántha Antal gyűjteményéből 16

Erdei Sándor: Fókuszban a helyi értéktár 17

Trianon – Emberi sorsok – Dálnoki Illyés Endre, Joszt
Ferenc, Rónai Antal 19

KESERÉDES ANYANYELVÜNK

Arany Lajos: Mindenki „emlékszik” a hőroszok
„fáradtságára”... 21

TÖRTÉNELEM, HELYTÖRTÉNET

Juhász István: Egy titokzatos Foghtüy 22

Kocsisné Szegény Magdolna: Két első díj
hajdúszoboszlói diákoknak 24

Forman Annamária – Boruzs Nikolett: TeSzedd! 25

Szilágyi Zsombor: Régmúlt szoboszlói emlékek 26

Sárguló lapok között 28

PROGRAMOK

Mit kínál a május? 30

A címlapon Berényi Viktória fotója

A hátlapon Rác György Korkép VIII. című alkotása

SZÓKIMONDÓ

XXI. évfolyam 2016. május
(CCXLII) 5. szám

Alapító szerkesztő: **Kovács Gábor** (1996-2005)

Felelős szerkesztő: Vida Lajos (2005-2011), **Papp András**

Fotóriporter: Berényi Viktória

A szerkesztő munkatársa: Berényiné Szilaj Ilona és Kulcsár Béla

Tervezőszerkesztő: Vetró Mihály

Szerkesztőség: 4200 Hajdúszoboszló, Szilfákalja u. 2.

Telefon: 52/558-800, Fax: 52/557-693

E-mail: szoboszlokultura@gmail.com; pappand1@t-online.hu

Internet: www.szoboszlokultura.hu

Kiadja: Kovács Máté Városi Művelődési Központ és Könyvtár

Minősített Közművelődési Intézmény

4200 Hajdúszoboszló, Szilfákalja 2. Tel.: 52/558-800

Felelős kiadó: **Berényiné Szilaj Ilona** igazgató

Kapható a hajdúszoboszlói kulturális

intézményekben és az utcai árusoknál

Előfizethető a Kovács Máté Városi Művelődési Köz-
pont és Könyvtárban

Éves előfizetési díja: 3 500 forint

ISSN 1416 – 2636

Nyilvántartási szám: 75.054/97

Nyomda: Hírforrás Nyomdaipari Vállalkozás

Hajdúszoboszló, Bethlen u. 25.

Felelős vezető: Kovács Zsolt

*A Szókimondó megjelenését támogatja Hajdúszoboszló Város
Önkormányzatának Kulturális, Sport, Nevelési Bizottsága*

Médiapartnerünk:

A szerkesztőség minden hónap harmadik szerdáján 14-18 óra között fogadóórát tart a Kulturális Központban.
(További információ a helyszínen, a recepciónál, ahol az esetleges időpontváltozásról is tájékoztatást kap.)